

“Kültürel Mirasa Duyarlılık” Bağlamında Osmanlı Tarihi Öğretimi Kritiği

Critique of Teaching Ottoman History in the Context of "Responsivity to Cultural Heritage"

ÖZET

Geçmişe ait birikimi oluşturan kültürel mirasın korunması, insani bir sorumluluktur. Bu sorumluluk bilincine ulaşmak ise hem bilişsel hem de duyuşsal bir gelişimi gerektirmektedir. Okullarda kültürel mirasa duyarlı bireyler yetiştirmek için; kültürü öğretmek ve o kültürün bir parçası olduğu duygusunu kazandırmak amaçtır. 7.sınıfta sosyal bilgiler dersi içinde Osmanlı tarihi konuları ile bu amaca yönelim söz konusudur. Bu bağlamda Osmanlı tarihi öğretimi, kültürel mirasa duyarlı bireyler yetiştirmek için bir araçtır. Öğretmen ve öğretmen adaylarının öğretime ilişkin düşünsel imajları, amaca ulaşmak açısından sorgulanması gereken bir noktadır. Bu sebeple, araştırmada ‘Kültürel mirasa duyarlılık geliştirmede Osmanlı tarihi öğretiminin rolü’ sosyal bilgiler öğretmen adaylarının düşünceleri aracılığıyla incelenmiştir. Nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması deseniyle şekillenen çalışma, 2022-2023 eğitim-öğretim yılında Eğitim Fakültesi’nde okuyan 51 sosyal bilgiler öğretmen adayı ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmacı tarafında geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu ile araştırma verileri toplanmıştır. Veriler, betimsel analiz ve kelime bulutu analizi yöntemleriyle çözümlenmiş ve yorumlanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre; öğretmen adaylarının bakış açısından kültürel mirasa duyarlılık bağlamında Osmanlı tarihi öğretiminin ‘siyasi, ezber, sıkıcı’ yönleri amaçlara ulaşmanın önünde bir engel olarak görülmektedir. Bu önyargıları taşıyan öğretmenlerin, amaca tam odaklanması ve kazanımları hedefleyen dersler planlaması pek mümkün görünmemektedir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal bilgiler öğretmen adayları, kültür, düşünsel imaj, zihinsel imaj, kelime bulutu.

ABSTRACT

Preserving the cultural heritage that constitutes the accumulation of the past is a human responsibility. Achieving this awareness of responsibility requires both cognitive and affective development. In order to raise individuals sensitive to cultural heritage in schools; The aim is to teach the culture and give the feeling of being a part of that culture. There is a tendency towards this goal with Ottoman history subjects in the social studies course in the 7th grade. In this context, teaching Ottoman history is a tool for raising individuals sensitive to cultural heritage. The intellectual images of teachers and teacher candidates regarding teaching are a point that must be questioned in order to achieve the goal. For this reason, in the research, 'The role of Ottoman history teaching in developing sensitivity to cultural heritage' was examined through the thoughts of social studies teacher candidates. The study, shaped by the case study pattern, one of the qualitative research methods, was conducted with 51 social studies teacher candidates studying at the Faculty of Education in the 2022-2023 academic year. Research data was collected with a semi-structured interview form developed by the researcher. The data was analyzed and interpreted using descriptive analysis and word cloud analysis methods. According to the research results; From the perspective of teacher candidates, the 'political, memorization and boring' aspects of teaching Ottoman history in the context of responsivity to cultural heritage are seen as an obstacle to achieving the goals. It does not seem possible for teachers with these prejudices to fully focus on the goal and plan lessons targeting achievements.

Keywords: Social studies teacher candidates, culture, intellectual image, mental image, word cloud.

GİRİŞ

Yaşamı sürdürme içgüdüğü, canlı ile cansız arasındaki farkı ortaya koyar. Canlı, kendini sürekli yenileyerek değişime ayak uydurma eğilimi taşır (Dewey, 1996). Doğaya hâkim olma, doğa karşısında hayatta kalabilme davranışı ise insanın uyumunu ve işbirliğini gerektirir. Bunun sonucunda insan, sosyal bir varlık olarak anılmaya başlar. İnsan için sosyalleşme, hayatta kalabilmek için bir gerekliliktir. Sosyalleşme, bireyin topluma uygun hale gelmesi, bir kültürün parçası olması, o kültürün bir üyesi olarak üzerine düşen sorumlulukları öğrenme ve yerine getirme sürecinin adıdır (Edgar ve Sedgwich, 2007; Steinberg, 2013). Karmaşık ve çok yönlü bu süreçte, biyolojik bir varlık olarak doğan insanın, bir kişilik halini aldığı görülür. Bireyin bir gruba katılma olgusu olan sosyalleşme

Tuba Şengül Bircan ¹

How to Cite This Article

Şengül Bircan, T. (2024).

““Kültürel Mirasa Duyarlılık”

Bağlamında Osmanlı Tarihi

Öğretimi Kritiği” International

Social Sciences Studies Journal,

(e-ISSN:2587-1587) Vol:10,

Issue:6; pp:892-905. DOI:

[https://doi.org/10.5281/zenodo.125](https://doi.org/10.5281/zenodo.12592548)

92548

Arrival: 18 March 2024

Published: 29 June 2024

Social Sciences Studies Journal is

licensed under a Creative

Commons Attribution-

NonCommercial 4.0 International

License.

¹ Doç. Dr., Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakülte, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Ankara, Türkiye. ORCID: 0000-0001-7496-3545.

ile birey; grupta geçerli olan sosyal normları, gruba girişte ve süreç içinde alacağı rolleri, mevkileri, kendisinden beklenen davranış ve becerileri, grubun kültürünü oluşturan değerleri, inançları öğrenip benimser (Ergün, 1994).

Kültür, bir toplumun üyesi olarak insanın öğrendiği gelenek, görenek, sanat, bilgi, beceri ve alışkanlıkları içeren karmaşık bir bütünlüktür. Güvenç (1974) kültür kavramını, dört açıdan tanımlamaktadır. Bunlar: 1-Bir toplumun ya da bütün toplumların birikimli uygarlığı. 2-Belli bir toplumun kendisi. 3-Bir dizi sosyal süreçlerin bileşkesi. 4-Bir insan ve toplum kuramıdır. Toplumların kültürü, dünyayı anlamlandırmak ve daha yaşanır kılmak için değer ve idealler bütünüdür. Gelecek nesillerin maddi-manevi kültür öğelerini tanınması ve hayatına katabilmesi için kültürel mirasın korunması ve aktarılması önemlidir. Geçmişten kalan, kimliğimizin bir parçası olan bireysel ve toplumsal olarak korumayı seçtiğimiz; insanın binlerce yıllık yaşam deneyiminin günümüze ulaşmayı başarmış parçalarına, kültürel miras denilmektedir (Dönmez ve Yeşilbursa, 2014; Hereduc, 2005; Sidekli ve Karaca, 2013). Kültürel miras ifadesi, 1907 yılında ilk olarak uluslararası hukukta geçmiş ve 1950'lerden itibaren de Unesco ve diğer hükümetler arası kurumlar tarafından geliştirilen uluslararası anlaşma ve metinlerle korunmuştur (Blake, 2000). Kültürel miras, Unesco (1972) tarafından tarihsel, sanatsal, bilimsel, estetik, etnolojik veya antropolojik bir bakış açısından "olağanüstü evrensel değer" olan anıtlar, bina grupları ve sitler olarak tanımlanmıştır. 17 Ekim 2003 yılında bu tanım, somut olmayan kültürel mirasın korunmasını amaçlayan sözleşme ile genişletilerek; kültürel mirasa dil, dile ilişkin gelenekler, gösteri sanatları, ritüeller, festivaller, el sanatları, halk bilgisi varlıkları da eklenmiştir (Unesco, 2003; Lopez Fernandez, Medina, Lopez, ve Garcia Moris, 2021). Bu sözleşme ile maddi eserlerin yanına somut olmayan kültürel eserler de dâhil edilmiştir.

Geçmişe ait birikimi oluşturan kültürel mirası korumak, tüm insanlığın sorumluluğudur. Kültürel mirasın korunması teknik ve fiziksel bir sorumluluğu değil; kültürel, düşünsel, politik ve eğitimsel bir sorumluluğu gerektirmektedir. Bu bağlamda kültürel değerlere ve kültürel mirasa duyarlı bireyler yetiştirmek, öncelikli amaçtır. Eğitimin özelliklerinden biri kültürlenmedir. Kültürleme sonucunda toplumun kültürünü bilen, benimseyen, koruyan ve geliştiren bireylerin yetişmesi amaçlanır (Yiğit, 2021).

Kültürün bireylere kazandırılmasında tarih öğretimi etkili bir argümandır. Geçmişten itibaren tarih öğretimine yüklenen en önemli sorumluluklardan biri toplumsal değerleri ve kültürü öğretmektir (Demircioğlu, 2010). Çünkü kültürel değerler, hem bireyin hem de toplumun önemli bir parçasıdır (Demircioğlu ve Tokdemir, 2008). Tarih disiplininin okul programlarında yerini almasında sosyalleşme, kişilik gelişimi ve vatandaşlık eğitimi (Dilek, 2002) noktalarında bireyleri desteklemek hedeftir. Tarih öğretimi, bir sosyalleşme aracı olarak aynı zamanda kültürel mirasın aktarıcısıdır (Aslan, 2010).

Ortaokul eğitiminde tarih öğretiminin yapıldığı ve kültürel miras konusunda kazanımları olan ders, Sosyal bilgiler dersidir. Sosyal bilgiler öğretim programında; "Türk kültürünü ve tarihini oluşturan temel öge ve süreçleri kavrayarak millî bilincin oluşmasını sağlayan kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi gerektiğini kabul etmeleri" (4.madde) ve "Millî, manevi değerleri ile evrensel değerleri benimseyerek erdemli insan olmanın önemini ve yollarını bilmeleri (16.madde)" maddelerinde kültürel miras vurgusu yapılmıştır. Sosyal bilgiler öğretim programında her sınıf düzeyinde "Kültür ve Miras" öğrenme alanında dersin, özel amaçlarını destekleyecek kazanımlar yer almaktadır. Bu öğrenme alanıyla Türk kültürünü oluşturan öğelerden hareketle kültürün korunması ve geliştirilmesini sağlayacak bir milli bilincin oluşturulması hedeflenmektedir. Böylece öğrenciler; kültürel öğelerin, bir toplumu diğerlerinden ayıran özellikler olduğunu kavrayacaktır. Bunun yanında öğrenciler, kültürümüzün dünya kültürel mirasını renklendirmesi ve zenginleştirmesine katkı sağladığını da anlayabilecektir (MEB, 2023).

7. Sınıf sosyal bilgiler dersinde "Kültür ve Miras" öğrenme alanıyla Osmanlı tarihi konuları ortaokul öğrencilerinin karşısına çıkmakta (MEB, 2023), Osmanlı tarihi konuları aracılığıyla kültürel miras kazanımı verilmesi amaçlanmaktadır (Gürsoylar, 2019). Bu durum, "Kültürel miras bağlamında Osmanlı tarihi öğretimini gündeme getirmektedir. Sosyal bilgiler dersinde Osmanlı tarihi konularının öğretimi, Güvenç'in (1974) kültürün tanımı için ifade ettiği ikinci ve dördüncü maddeyi kapsamaktadır. Zira Osmanlı tarihi öğrenen öğrenci, bir toplumun kendisini yani millî kültürünü ve o toplumun ortaya koyduğu değerleri edinir. Öğrenmenin gerçekleşmesi için bireyin hayatında birçok kavramın, soyut ya da somut olsun, zihinsel netlik kazanması önemlidir. Öğrencilerin düşünsel imaj gelişimi, uygun öğrenme koşullarının sağlanmasıyla desteklenebilir ve hedef kazanıma erişimi sağlar. Öğrencinin bu kazanımlara ulaşma düzeyi hiç kuşkusuz, öğretmenlerinin konuya bakışıyla sınırlıdır. Kazanımı hedefleyen öğretmenin kültürel miras ile Osmanlı tarihi öğretimini bütünleştirmesi, dersin kazanımlarına ulaşma açısından dikkate değerdir. Öğretmenin kazanımı verme yolları, ister istemez konuyu öğretme stratejisini etkiler. Uygulanan strateji ise alan eğitimini ve o eğitimin unsurlarını gündeme taşımakta; bütüncül bir anlayışla bu çaba, kazanımı etkili bir şekilde edinimin anahtarı olmaktadır. Alan yazın incelendiğinde kültürel miras konusunda sosyal bilgiler eğitimi alanında; ders kitapları, öğretim programları üzerine; sosyal bilgiler öğretmenleri, öğretmen adayları ve öğrencileri ile ilgili çalışmalar göze çarpmaktadır. Bu çalışmalar (Bülbul, 2016; Çengelci, 2012;

Demirezen ve Aktaş, 2020; Dönmez ve Yeşilbursa, 2014; Kılcan ve Akbaba, 2013; Sidekli ve Karaca, 2013; Zor ve Karip, 2014); kültürel miras açısından sosyal bilgiler öğretimi irdelemektedir. Ancak ‘kültürel mirasa duyarlılık bağlamında sosyal bilgilerin bir parçası olan Osmanlı tarihi öğretimi’ne ilişkin bir araştırmaya literatürde rastlanamamıştır. Oysaki Osmanlı tarihi öğretimi anlayışı, kültürel mirasa duyarlı bireyler yetiştirmek için sosyal bilgiler öğretimi içinde yer alan önemli bir unsurdur. Bu sebeple kültürel mirasa duyarlılık geliştirmede Osmanlı tarihi öğretiminin rolünün kritiği için sosyal bilgiler öğretmen adaylarının düşünceleri üzerinden çalışma şekillendirilmiştir. Sosyal bilgiler öğretmenliği yolunda ilerleyen araştırma grubunun konuya yaklaşımı, kültürel miras duyarlılığı konusunda Osmanlı tarihi öğretiminin önemine vurgu yapmak ve konuya yönelik yapıcı adımlar atmak adına bir başlangıç olarak düşünülmüştür.

Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının kültürel mirasa duyarlılık bağlamında Osmanlı tarihi öğretimi konusundaki görüşlerini incelemek amacıyla gerçekleştirilen çalışmada öğretmen adaylarının kafasındaki “Osmanlı tarihi”, “kültürel miras” düşünsel imajları irdelenerek; kültürel mirasa duyarlılık bağlamında Osmanlı tarihi öğretimi sorgulanmıştır. Araştırmada temel alınan düşünsel imaj oluşturma; bireylerin okudukları-öğrendikleri bilgileri, edindiklerini duygu ve tecrübeleri ile birleştirerek oluşturdukları zihinsel resimlerdir. Düşünsel imaj oluşturma becerisinin, öyküleyici ve bilgilendirici metinler yoluyla kolaylıkla kazandırılabilirdiği bilinmektedir (Fisher, 2007; Jenkins, 2009; Kocaarslan, Akyol ve Güneş, 2017). Bu stratejisinin öğretiminde öyküleyici metinlerden yararlanılması (Fisher, 2007; Macomber, 2001; Oakhill ve Patel, 1991) hikâyecilik ile adı anılan tarihin ve Osmanlı tarihinin bu anlamda kullanımının elverişliliğini göstermektedir. Osmanlı tarihi öğretiminde sıklıkla rastlanan öyküleyici metinler, bilinçli bir öğrenme ve düşünsel imaj oluşturma açısından kullanılarak hem konu alanına yönelik eleştirel yaklaşımı değiştirebilir hem de bu yaklaşımın sebep olduğu sorunların çözümü kolaylaşabilir. Bu araştırma bağlamında ise öğretmen adaylarının zihinlerinde şekillenmiş olan Osmanlı tarihi öğretiminin daha somut anlaşılması amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki alt amaçlar incelenmiştir.

- 1-Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının “Osmanlı Tarihi”ne ilişkin düşünsel imajı nasıldır?
- 2-Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının “Kültürel Miras”a ilişkin düşünsel imajı nasıldır?
- 3-Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının “Osmanlı Tarihi Öğretimi”ne ilişkin düşünsel imajı nasıldır?
- 4-Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının kültürel mirasa duyarlılık konusunda Osmanlı tarihi öğretiminin rolüne yönelik düşünceleri nelerdir?
- 5-Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının kültürel mirasa duyarlılık konusunda Osmanlı tarihi öğretiminin sorunlarına yönelik görüşleri nelerdir?

YÖNTEM

Çalışmanın bu bölümünde araştırma modeli, araştırma grubu, veri toplama araçları ve veri analizine ilişkin bilgiler sunulmuştur.

Araştırmanın Modeli

Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının zihinlerindeki Osmanlı tarihi öğretiminin nasıl olması gerektiğini anlamak amacıyla gerçekleştirilen araştırmada, temel nitel araştırma deseni kullanılmıştır. Çalışmada öğretmen adaylarının kültürel mirasa duyarlılık konusunda Osmanlı tarihi öğretimine yönelik deneyimleri, algıları ve zihinsel imajları sorgulanmıştır. Temel nitel araştırma deseni ile araştırma grubunun yaşamlarını nasıl yorumladıkları ve deneyimlerine ne anlam kattıkları üzerinde durulmaktadır. Bu desen, eğitimde yaygın kullanılan bir türdür (Merriam. 2013).

Araştırma Grubu

Araştırma, 2022-2023 eğitim-öğretim yılında gerçekleştirilmiştir. Örnekleme, Eğitim Fakültesi’nde okuyan 51 sosyal bilgiler öğretmen adayı oluşturmuştur. Araştırma grubuna ilişkin betimsel veriler Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1: Araştırma grubunda yer alan öğretmen adaylarına ilişkin betimsel bilgiler

Cinsiyet	n	%
Erkek	27	53
Kadın	24	47
Sınıf Düzeyi	n	%
3. sınıf	29	57
4. sınıf	22	43
TOPLAM	51	100

Tablo 1 incelendiğinde amaçlı örnekleme yoluyla elde edilen örnekleme ilişkin betimsel bilgiler görülecektir. Araştırmada örneklemin %53'ünü erkek, %47'sini kadın katılımcılar oluşturmuştur. Bunlardan %57'si 3.sınıfta, %43'ü 4.sınıfta eğitim görmektedir.

Veri Toplama Araçları

Araştırmaya katılan sosyal bilgiler öğretmen adaylarının, kültürel mirasa duyarlılık bağlamında Osmanlı tarihi öğretimine ilişkin görüşlerini incelemek amacıyla araştırmacı tarafından oluşturulan yarı yapılandırılmış bir görüşme formu kullanılmıştır. Hazırlanan görüşme formunun kapsam geçerliliğini sağlamak amacıyla bir alan uzmanının görüşleri alınarak form, uygulamaya hazır hale getirilmiş, 5 öğretmen adayı ile pilot çalışması gerçekleştirilmiştir. Görüşme formu, 'kişisel bilgi formu' ve 'Kültürel Mirasa Duyarlı Osmanlı Tarihi Öğretimi Değerlendirme Formu' olmak üzere iki bölümden oluşmuştur. İkinci bölüm, 5 açık uçlu sorudan meydana gelmiştir. Açık uçlu sorular araştırmacıya konuya yönelik daha ayrıntılı bilgi edinme fırsatı vermektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Uygulama sırasında katılımcının görüşlerini derinlemesine anlayabilmek ve imajları ayrıştırabilmek için sondaj sorularından da destek alınmıştır. Öğretmen adaylarıyla 14 Kasım - 22 Aralık 2022 tarihleri arasında görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bir katılımcı ile görüşme yaklaşık 30 dakika sürmüştür.

Verilerin Analizi

Çalışma verileri, betimsel analiz ve kelime bulutu analizi yöntemleriyle çözümlenmiş ve yorumlanmıştır. Betimsel analiz, derinlemesine analiz gerektirmeyen verilerin işlenmesinde kullanılan, görüşme yapılan bireyleri tanıtıcı bulguların değerlendirildiği bir veri analiz türüdür. Betimsel analizde amaç, ham verilerin belirlenmiş olarak anlaşılır bir şekilde biçimlendirilmesi ve okuyucuya özet olarak sunulmasıdır (Altunışık vd, 2010; Yıldırım ve Şimşek, 2008). Çalışmada ayrıca betimsel analizin bir parçası olarak verileri desteklemek amacıyla metin içinde doğrudan alıntılarla, öğretmen adaylarının görüşleri aktarılmıştır. Öğretmen adayları; A-1, A-2... şeklinde kodlanmıştır. Alıntılamaalarda farklı katılımcıların görüşlerine yer verilmeye çalışılmıştır.

Araştırmada elde edilen tanıtıcı bulguların yoğunluğunun görselleştirilmesi adına kelime bulutları oluşturulmuştur. Kelime bulutu analizi, bir konu hakkındaki ilişkili kelimelerin sanatsal ve sosyal biçimde ifade edilmesinde başarılı bir yöntemdir. Kelime bulutları, sık kullanılan kelimelerin genel kompozisyonunun belirli bir bağlamda anlaşılmasını sağlamaktadır ve araştırmacıların verilerden çıkan temaları görsel olarak sunmalarına olanak tanımaktadır (Williams, Parkes ve Davies, 2013). Verileri görselleştirmenin amacı; verileri estetik açıdan güzel kılmak değil, verilerin anlaşılır olmasını sağlamaktır. Görselleştirme, konu ile ilgilenen kişilere hızlı bir bilgilendirme sağlamaktadır (Fronza ve diğerleri, 2013). Çalışmada bağlamsal imajın gözlenmesi açısından kelime bulutları kullanılmıştır.

Görüşme formları iki uzman tarafından ayrı ayrı okunarak ifadelerin benzerliğine göre gruplanarak tasnif edilmiştir. Güvenirlilik hesaplamasında (Miles ve Huberman, 1994) kodlayıcılar arası güvenirlilik (görüş birliği sağlandıktan sonra) %97 olarak hesaplanmıştır.

BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde; sosyal bilgiler öğretmen adaylarının ortaya koyduğu görüşler araştırma alt amaçlarına uygun başlıklar altında, tablo ve kelime bulutlarıyla sunulmuş ve yorumlamalar yapılmıştır. Yorumlamaları desteklemesi için öğretmen adaylarının ilgili sorulara verdikleri yanıtlardan doğrudan alıntılar yapılmıştır.

Öğretmen Adaylarının “Osmanlı Tarihi” İfadesine İlişkin Düşünsel İmajı

Sosyal bilgiler öğretmen adaylarına ““Osmanlı tarihi” denilince akıllarına gelen ilk 3 kelime” sorulup, zihinlerindeki Osmanlı tarihi imajını açığa çıkarmak hedeflenmiştir. Araştırma bulgularına göre veriler, Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 4: “Osmanlı Tarihi Öğretimi” imajına ilişkin betimsel veriler

“Osmanlı Tarihi Öğretimi” İmajı					
İfadeler	f	%	İfadeler	f	%
Ezber	24	15.6	Geçmiş	4	2.6
Anlatım	21	13.7	Kitaplar	4	2.6
Not almak	19	12.4	Zor	4	2.6
Çok bilgi	14	9.1	Nankör	3	1.9
Hikâye	10	6.5	Padişahlar	3	1.9
Tekrar	9	5.8	Sıkıcı	3	1.9
Zevkli	8	5.2	Harita	2	1.3
Köklerimizi öğrenmek	6	3.9	Hafıza	1	0.6
Gerekli	5	3.2	Öğretmen	1	0.6
Okumak	5	3.2	Sınav	1	0.6
Sınırlı zaman	5	3.2	Uyutucu	1	0.6

Sosyal bilgiler öğretmen adayları bu kategoride zihinlerindeki “Osmanlı tarihi öğretimi” imajını 22 ifadeyi kullanarak anlatmışlardır. Öğretmen adaylarının ‘Osmanlı tarihi öğretimi’ denildiğinde akıllarına en çok gelen ilk 3 ifade “Ezber”, “Anlatım” ve “Not alma” olmuştur. Bunları; “Çok bilgi, hikâye, tekrar, zevkli, köklerimizi öğrenmek” ifadeleri takip etmiştir. Bu ifadelerden %26’sı olumlu, %74’ü alana ilişkin olumsuz yargılar içermektedir. Öğretmen adaylarının zihinlerindeki Osmanlı tarihi öğretimi imajını anlatan kelime bulutu Şekil 3’te yer almaktadır.

Şekil 3: “Osmanlı Tarihi Öğretimi” imajına ilişkin kelime bulutu

Kaynak: Yazar tarafından üretilmiştir.

Şekil 3’teki kelime bulutu incelendiğinde öğretmen adaylarının “Osmanlı tarihi öğretimi”ne ilişkin düşünsel imajı ortaya çıkmıştır. Öğretmen adaylarının kafasındaki Osmanlı tarihi öğretimini vurgulayan kelimelerin, “Ezber, anlatım, not alma, çok bilgi, hikâye” ifadeleriyle şekillendiği görülmektedir.

Kültürel Mirasa Duyarlılık Konusunda Osmanlı Tarihinin Rolü

Araştırmada sosyal bilgiler öğretmen adaylarına “Kültürel mirasa duyarlılık konusunda Osmanlı tarihi öğretiminin rolünün ne olduğunu düşünüyorsunuz?” sorusu yöneltilmiş ve katılımcıların verdikleri cevaplar kodlanarak Tablo 5’te sunulmuştur.

Tablo 5: Kültürel mirasa duyarlılık konusunda Osmanlı tarihinin rolüne ilişkin görüşler

Sıra	Osmanlı Tarihinin Rolü	f	%
1	Bilgilendirmek	46	90.2
2	Bilinç oluşturmak	43	84.3
3	Tecrübe sağlamak	38	74.5
4	Araştırmaya yönlendirmek	31	60.7
5	Merak uyandırmak	29	56.8
6	Olumlu tutum geliştirmek	26	50.9
7	Özgüven geliştirmek	17	33.3
8	Köklerle bağ kurmak	14	27.4

Öğretmen adayları kültürel mirasa duyarlılık konusunda Osmanlı tarihi öğretiminin rolüne ilişkin toplamda 8 görüşte birleşmiştir. Sosyal bilgiler öğretmen adayları Osmanlı tarihinin kültürel mirasa duyarlı bireyler yetiştirme

noktasında bilgilendirici ve bilinçlendirici bir rolü olduğunu vurgulamışlardır. Çalışmaya katılanların yarısından fazlası Osmanlı tarihinin küresel mirasa duyarlı bireyler yetiştirme konusunda bilgilendirici, bilinçlendirici, tecrübe sağlayan, araştırmaya yönlendiren, merak uyandıran ve olumlu tutum geliştiren bir etkiye sahip olduğunu ifade etmiştir. Osmanlı tarihinin özgüven geliştirme ve köklerle bağ kurma noktasındaki rolüne de değinen katılımcılar olmuştur. Osmanlı tarihinin kültürel mirasa katkısına ilişkin öğretmen adaylarının düşüncelerini anlatan kelime bulutu Şekil 4'te yer almaktadır.

Şekil 4: Osmanlı tarihinin kültürel mirasa duyarlı olmaya katkısı anlatan kelime bulutu

Kaynak: Yazar tarafından üretilmiştir.

Şekil 4'teki kelime bulutu incelendiğinde öğretmen adaylarının Osmanlı tarihinin kültürel mirasa duyarlılık noktasındaki katkısına ilişkin düşünsel imajları ortaya çıkmıştır. Öğretmen adaylarının zihinlerinde kültürel mirasa duyarlılık bağlamında Osmanlı tarihinin yeri; bilgi ve bilinç oluşturma bağlamında değerlendirilmiştir. Konuya yönelik öğretmen adaylarının ifadeleri ise aşağıdaki gibidir:

“... Tarih bilinci kazanarak kültürel mirasımıza sahip çıkabiliriz. Osmanlı tarihi bizim tarihimizin önemli bir kısmı. Onu iyi bilirsek, yapılan mücadeleleri iyi anlarsak uğruna mücadele verilen kültüre sahip çıkarak onu korumak konusunda daha duyarlı oluruz... Kültürümüzü korumak ve yaşatmak konusunda elimizden geleni yapmalıyız...(A-7)”

“... Kültür, bir millete ait olan maddi manevi değerlerdir. Bunları sosyal bilgiler ve tarih dersleri aracılığıyla öğreniyoruz. Osmanlı tarihi bizim dünümüz. Geçmişimizi bilmek değerlerimize ve kültürümüze sahip çıkmak için önemli. Dünümüzü bilirsek, bu konuda kendimizi yetiştirirsek kültürel mirasa daha duyarlı olabiliriz...(A-15)”

“... Okul müfredatında en çok tekrarlanan konu Osmanlı tarihi. Bunun içeriğinin doğru oluşturulması kültürel mirası yaşatmak ve korumak konusunda daha duyarlı nesiller yetiştirmeyi sağlar. Sonuçta tarih tecrübedir. Tecrübelerimizin artması bilinçlenmeyi de getiriyor...(A-42)”

“... Tarihin temeli meraktır. Araştırmaya yönlendirir bu merak. Osmanlı tarihi ise coşkulu duyguları içine alan büyük bir imparatorluğun tarihi. Bu imparatorluk 600 yıl yaşamış. Bunu merak etmemek imkânsız. Kültürümüzün temellerini öğrenmek için Osmanlı tarihi okumamız şart. Araştırmamız şart. Araştırmakla öğrenir, öğrenerek de sahip çıkarız. Böylece kültüre duyarlı nesiller yetişir...(A-30)”

“... Osmanlı tarihi okudukça insanın kendini özel hissettiği bir alan. Bir milletin neredeyse yoktan var olup parlamasının hikâyesi. Azim ve inancın hikâyesi. Bu hikâye, köklü bir kültürü de kapsıyor. Osmanlı tarihini ne kadar önemsersek kültürümüzü korumak için o kadar istek duyarız. Kültüre sahip çıkmak, benimsemek duyarlılığı getirir...(A-44)”

“... Osmanlı tarihi sadece bilgi ile insanı doyurmuyor, aynı zamanda psikolojik olarak da bir doyum sağlıyor. Bizim kökümüz olan bir toplumun başarıları, dünyayı dize getirmesi çok heyecanlı. Tabi bir basiretsizlik sonucu yok oluşu bir o kadar acıklı. Ama sonuçta hala buradayız ve bir devletimiz var. Bu süreçte geçmiş geleneklerimiz göreneklerimiz, tarihi eserlerimiz hepsi çok kıymetli. Günümüze kadar ulaşmış bu değerleri, korumak bize düşen de...(A-24)”

“... Ecdadın başarılarını en açık gördüğümüz tarih, Osmanlı tarihidir. Tarihin en güçlü, en önemli dönemi. Türk kültürünün de önemli bir parçası. Bu döneme ait hayranlık oluşturacak bir öğretim ile bilgiler verilirse kültüre olumlu yaklaşım sağlanır. Böylece koruma konusunda duyarlı olunur diye düşünüyorum...(A-17)”

“... Osmanlı tarihi uzun soluklu bir dalış gibi. Bir dip dalışı. Derinliklerine daldıkça olaylar, yaşananlar kendine hayran bırakıyor. Bunun içinde milletimizin atalarımızın yaşayışı, adetleri de yer alıyor. Şuan devam ettirdiğimiz bu adetlerin geçmişini bilmek çok heyecanlı. Bunlar insana öncesinin varlığını hatırlatıyor. Güçlendiriyor. Bir milletin parçası hissettiriyor. Tarihini bilen nesil daha duyarlı ve özenli olur...(A-50)”

“... 7.sınıf sosyal bilgiler dersinde Osmanlı tarihi konuları yer alıyor. Burada Osmanlı sanatı ve kültürü var. Günümüzdeki geleneklerin adetlerin temellerini öğrenmek, yaşamımızın bugünden ibaret olmadığını bilmek o kültüre duyarlı olmayı ve onu bilinçle korumayı sağlıyor...(A-10)”

“... Osmanlı tarihi, Türk kültürünün uzun bir dönemini içeriyor. Kültür tarihi konusunda Osmanlıyı bilmeden bilinçlenemeyiz. Bugünkü adetlerimizin büyük kısmı Osmanlıdan miras. Devlet yönetimi ve siyasette bile devamlı Şeyh Edebali'nin Osman beye öğütünden alıntı yapılıyor. Bu kültürün bir parçası, günceli takip etmek için yorumlamak için bilmek lazım...(A-40)”

“... Osmanlı tarihi deyince benim aklıma hemen tarihi romanlar ve diziler geliyor. Bunlar merak uyandırıcı. Özellikle tarihi romanlar, mekânları hayal etmeyi, kişileri hatırlamayı kolaylaştırıyor. Romanlarda kültürel özellikler de daha vurgulu oluyor. Kültüre sahip çıkmanın yolu kültüri bilmek ve ona yakınlık duymaktan geçiyor. Bu bilincin geliştirilmesi içinde Osmanlı tarihi çok önemli...(A-36)”

Kültürel Mirasa Duyarlılık Konusunda Osmanlı Tarihi Öğretimine Yönelik Eleştirileri

Sosyal bilgiler öğretmen adayları kültürel mirasa duyarlılık konusunda Osmanlı tarihi öğretimine yönelik eleştirileri aşağıda yer alan Tablo 6'da özetlenmiştir.

Tablo 6: Kültürel mirasa duyarlılık konusunda Osmanlı tarihi öğretiminin eleştirisi

Sıra	Osmanlı Tarihi Öğretimine Yönelik Eleştiriler	f	%
1	Yoğun bilgi içeriği	51	100
2	Ders saati yetersizliği	51	100
3	Pasif öğrenme ortamı	49	96
4	Sınırlı yöntem kullanımı	48	94
5	Sınırlı materyal kullanımı	45	88
6	Amaca odaklanılmaması	25	49
7	Müze çalışması eksikliği	17	33
8	Okul dışı etkinlik eksikliği	15	29
9	Güncel değerlendirme eksikliği	14	27
10	Tarihsel empati geliştirecek ortam azlığı	5	10

Sosyal bilgiler öğretmen adayları, kültürel mirasa duyarlılık bağlamında Osmanlı Tarihi öğretimine ilişkin eleştirilerini 10 maddede toplamıştır. Osmanlı tarihinin yoğun bilgi içeriğine sahip olmasının (%100) ve ders saati yetersizliğinin (%100) Osmanlı tarihi öğretimini olumsuz etkilediği ve küresel mirasa duyarlı bireyler yetiştirme noktasında da bu durumun amaca hizmet etmediği konusunda tüm katılımcıların görüş birliğine vardığı söylenebilir. Katılımcıların %96'sı pasif öğrenme ortamını, dersin amaçlarına ulaşma konusunda sıkıntı veren durumlardan biri olarak ifade etmiştir. Yine araştırma grubunun %90'ı sınırlı yöntem ve materyal kullanımının olumsuz etkisine değinmiştir. Katılımcıların yarısı amaca odaklanılmadığı için öğretimin istenen niteliğe sahip olmadığını söylemiştir. Eleştirilen diğer noktalar ise okul dışı etkinlik eksikliği, güncel değerlendirme eksikliği ve tarihsel empati geliştirecek ortam azlığı şeklinde sıralanmıştır. Kültürel mirasa duyarlılık konusunda Osmanlı tarihi öğretimine yönelik öğretmen adaylarının eleştirilerini yansıtan kelime bulutu Şekil 5'te yer almaktadır.

Şekil 5: Kültürel mirasa duyarlılık konusunda Osmanlı tarihi öğretimi eleştirileri kelime bulutu

Kaynak: Yazar tarafından üretilmiştir.

Şekil 5'teki kelime bulutu incelendiğinde öğretmen adaylarının kültürel mirasa duyarlılık bağlamında Osmanlı tarihi öğretimine ilişkin düşünsel imajları ortaya çıkmıştır. Öğretmen adaylarının yoğun bilgi, zaman sınırı, pasif öğrenme ortamı, sınırlı yöntem ve materyal kullanımı, amacı dikkate almayan öğretim vurguları dikkat çekmiştir. Konuya yönelik öğretmen adaylarının ifadeleri ise aşağıdaki gibidir:

“... Osmanlı tarihi öğretimi yıllardır hep aynı şekilde yapılıyor. Yoğun bilgiler, kısa ders saatlerine sıkıştırılıyor. Bu da öğrencilerin konuya ilgisini kaybetmesine sebep oluyor. Böyle bir durumda o konunun verilme amacının hiçbir önemi kalmıyor. Öğrencinin aklında kalan tek şey sıkıcı dersler. Böyle bir durumdan da kültürel duyarlılık çıkmaz. Olsa olsa kültüre düşman yetiştirilir çünkü çocuğun aklında kalan sıkıcı, çok bilgi ve bunaltı... Siz olsanız, böyle bir durumda işlenen konuyu sever misiniz??...(A-35)”

“... Osmanlı tarihi konuları çok yoğun, bilgilerin çokluğu hatırlamayı zorlaştırıyor. Bir de öğrencinin pasif olduğu derslerle uyku modunda süreç ilerliyor. Öğretmen anlatıyor, öğrenci uyuyor. Bu sebeple kültür falan öğrenilmiyor. Birse de gitsek deniyor. Niye tarihi eserler zarar görüyor. Adam sevdiğinin adını yazıyor. Bilmiyor ki onun önemini. Umurunda değil. O sadece taş onun için, boş bir alan. Kısacası öğretim süreci, konunun önemine etki ediyor. Bilinç için öğrenciye içine çekecek uygulamalar şart. Müze gezilerini sıklaştırmak, dersleri farklı ortamlarda işlemek yararlı olabilir...(A-37)”

“... Osmanlı tarihi kaygılandırıyor beni. Öğrenmesi, hatırlaması çok zor. Bunun sebebi tabii öğretimiyle ilgili sorunlar. Siyaset ağırlıklı, yoğun dersler. Savaşlar, antlaşmalar... Tam anlamıyla az zamanda çok iş yapmaya çalışılıyor. Olmuyor. Merak eden, özel ilgili olan birkaç kişi dışındakiler, çoğu zaman ilgi göstermiyor. Bu durum Osmanlı tarihi öğretiminin amaçlarına ulaşmasını da engelliyor. Öğrenci derse olumlu tutuma sahip olmadığı için içeriyle ve verilmek istenenle de ilgilenmiyor. Kültürü öğrenmek için bir yol olarak görmüyor. Ya da kültüre sahip çıkmanın bir yolu olarak anlamıyor. Odaklanılan tek nokta, dersi ya da sınavı geçmek...(A-2)”

“... Tarihsel empatinin en uzak olduğu tarih alanı Osmanlı tarihi bence. Çok yoğun, hayal edecek kadar üzerinde durulmuyor konuların. Tarihler, kişiler karma karışık. İnsanın psikolojisi bozuluyor, kaygısı artıyor. İçeriği önemini yitiriyor, dersi geçme konusu önemli oluyor. Sınav-not. Önemsenen iki şey. Kültürmüş, kültürel duyarlılıkmuş hepsi hikâye oluyor. Sadece bu ders için değil. Öğretmenlik sınavında da aynı durum geçerli. Biliyorsan yapıyorsun. Duyguna, bilincine bakan yok. Yararlılığı, ‘Dışarıda bu öğrendiklerimizden nasıl yararlanırsınız?’ı pek düşünmüyoruz. Hayatta ihtiyacımız yok ki (kullanmıyoruz-kullandığımızı fark etmiyoruz), sınavda var. ...(A-9)”

“...Tarih derslerinin hepsinde öğretim sorunu çok. Çok konu, az saat öğretmeni telaşa düşürüyor. Dümdüz anlatıyor geçiyor. Öğrenci de sıkılıyor. Bir şey de diyemiyor. Sınava ve geçmeye odaklanıyor. Dersin amacı önemli değil. Dersin amacı ne ki? Ben pek çok öğrencinin bunun üzerine düşündüğünü bile sanmıyorum. Dersin amacı dersi geçmek... Kültürün bir parçası olması, kültürü öğrenme ve ona karşı sorumluluk hissetmek gibi noktalar maalesef öğretilmiyor. Aslında temel düzeyde konuları işlemekten ayrıntıya, beceri haline getirilecek özelliklere ya da duygu bağı kurmaya sıra gelmiyor...(A-50)”

“... Osmanlı tarihi, çok sıkıcı, çok... Merak ettiğim bir dönem de değil. Öğretiminin tek düze olduğunu düşünüyorum. Anlat, not al. Materyal yok. Yöntem yok. Bunda konu yoğunluğu ve ders saati eksikliğinin rolü çok. Fark ediliyor. Hocamızın harita kullanması hayal etmeyi kolaylaştırıyor. Ama yine de kültürel duyarlılık ya da diğer konularda çok bilinçli olduğumuzu görmüyorum. Bizim odaklandığımız geçme-kalma meselesi. Bunun için ilk tarih öğretiminin amaçları öğrenciye kazandırma şeklinde başlaması gerekiyor. Bu sonradan olacak bir şey değil. Okuma gibi. Öğrenci okumanın önemini, hayatındaki yerini kavırsa, zevk alarak okursa, bir süre sonra merakla devam ettirir. Tarihte böyle evveliyattan sevdirilmeli. Bilinci verilmeli. Sonradan olmuyor. Sonradan konu yetiştir. Padişah çıkar, padişah indir oluyor. Güncel olayları yorumlamada kullanılması öğretilmiyor. İhtiyaç duyulmalı. Biz ihtiyacı sadece not için duyuyoruz...(A-22)”

TARTIŞMA VE SONUÇ

Sosyal bilgiler sadece konu alanı ile değil öğretim boyutuyla da çok sesli bir alandır. İçerisinde farklı konuları barındırması, o konu alanlarının öğretimine ilişkin bakışları da toplamasına sebep olmaktadır. Her ne kadar alan yazında sosyal bilgiler öğretimi başlığı altında bütüncül bir anlayışla duruma yaklaşılsa da aslında sorunların tespiti, çözümü ve hedefe odaklanılabilmesi için zaman zaman parçadan bütüne bir yaklaşımın işe koşulması yararlı olabilir. Bu noktada Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının kültürel mirasa duyarlılık bağlamında Osmanlı tarihi öğretimi konusundaki zihinsel imajlarının ve düşüncelerinin irdelendiği çalışma bulgularına bakıldığında; genelde tarihe, özeldir Osmanlı tarihine bakışın yıllar içinde büyük bir farklılık göstermediği gözlenmiştir.

Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının zihinlerindeki “Osmanlı tarihi” imajını şekillendiren ifadelerin alanın siyasi özelliklerini temsil etmesi, çalışma grubunun yarısından fazlasının bu durumu vurgulanması; siyasi tarih anlayışının etkisini ve ağırlığını günümüzde de koruduğunun somut bir göstergesi olarak düşünülebilir. Örneğin, Köstüklü (2004) ilk ve ortaöğretimde tarih öğretiminin incelerken, askeri ve siyasi tarih ağırlıklı olan müfredatı eleştirmiştir. Aslan (2005) tarih öğretiminin en temel sorunlarından birinin “Siyasi tarih ağırlıklı olması” demiştir.

2000li yıllardan itibaren geleneksel tarih anlayışına karşı çıkan postmodernist tarih anlayışıyla gündelik yaşamın unsurlarının tarihin bir parçası olması anlayışının dikkate alınması ve tarih programlarında sosyal ve kültürel konulara yönelimin artması önerileri yapılmış olsa da, bu çağrılarının tam olarak karşılığını bulduğunu söylemek zordur. Tarih öğretimi alanındaki çalışmaları ve yenilikleri inkâr etmek mümkün değildir. Bunların öğretim programları ve ders kitaplarındaki yansımaları da somuttur. Ancak 2000li yıllardan itibaren alana yönelik eleştirilerde pek değişme görülmemesi düşündürücüdür. Ulusoy (2009) çalışmasında lise öğrencilerinin tarih dersinin işlenişine yönelik görüşlerini incelerken, siyasi tarihin ağırlığına eleştiri getirmektedir. Aynı tarihlerde Aytekin (2009), Türkiye’de tarih eğitimini incelediği yazısında, tarih ders kitaplarındaki askeri ve siyasi tarih yoğunluğuna dikkat çekmektedir. Yılmaz (2010) ortaokul öğrencilerinin Osmanlı algısını incelediği araştırmasında Osmanlı algısının ‘siyasi tarih’ ifadeleriyle eşleştirildiğini açıklamıştır. Safran ve Aktaş (2012), “Savaş ve tarih” adlı çalışmada savaşların tarih içindeki yerine vurgu yaparak, tarihin siyasi ağırlıklı yönüne eleştiride bulunmuştur. Köse ve Yıldız (2019) da çalışmalarında siyasi konulara odaklanılmasına eleştiri yöneltmiştir. Nalbantoğlu (2019) Siyasi tarih ağırlığının 2018 yılından itibaren tarih ders kitaplarında azaltılmaya çalışıldığını örneklerle açıklamıştır. Ancak bunun sahadaki yansımalarına değinmemiştir. Çalışma bağlamında 2020’lere gelindiğinde de Osmanlı tarihi özelinde tarih öğretiminin bu sorununun devam ettiği gözlenmektedir. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının ifadeleri yıllardır tarih öğretiminde eleştirilen bu noktayı bir kez daha görünür kılmıştır. Ancak bu sonucun bir önyargının eseri olabileceğini ve öğrencilerin Osmanlı tarihi ile karşılaşmadan önce edindikleri bu önyargıları kırmanın çok kolay olamayacağını da göz önünde bulundurmanız gerekir. Bu algı, geleceğe yönelik alana dair sorunların da kökenini oluşturmaktadır. Diğer taraftan öğretmen adaylarının konuya yönelik düşünsel imajı, konu alanının öğreticisinin yaklaşımını göstermesi açısından önemlidir. Böyle bir imaj mirasını taşıyan öğretmenin odaklanacağı nokta farklı olmamakta ve teoride yapılan programlar, yazılan ders kitapları; uygulamada hiçbir şeyi değiştirmemektedir. Kısacası öğretmen adaylarının Osmanlı tarihinin siyasi yönünü vurgulayan bir imaja sahip olduklarını söylemek yanlış olmayacaktır. Alan yazın incelendiğinde de tarihsel akışta benzer sonuçların alınmış ve benzer yorumların yapılmış olması dikkat çekicidir.

Çalışmanın bir diğer tarafı olan kültürel miras noktasında; Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının zihinlerindeki “kültürel miras” imajını “müze, değerler, hazine, sanat eseri ve tarih bilinci” ifadeleri şekillendirmiştir. Alınan cevaplar arasında somut ve somut olmayan kültürel mirası vurgulayan ifadeler ve kültürel mirası tarihsel bilinçle açıklama çabası dikkat çekmiştir. Öğretmen adaylarının kültürel mirasa karşı hassas oldukları ve alanları ile konunun ilgisinin farkında oldukları görülmüştür. Öğretmen adaylarının zihinlerinde somut ve soyut kültürel mirası dengeledikleri ve ifadelerinde ikisine de yer verdikleri söylenebilir. Okul çağında bireylerin küresel miras eğitimi bağlamında tarihin ve kültürün öğretimi (Çulha Özbaş, 2009) amacına karşı öğretmen adaylarının uyanık olduğunu söylemek bu bağlamda yanlış olmayacaktır.

Araştırmada Osmanlı tarihi öğretimi imajını şekillendiren ifadelerin başında “ezber”, “anlatım” ve “not alma” dikkat çekmektedir. İlginç olan herkes (Aktekin, 2009; Demircioğlu, 2009; Keçe, 2015; Okumuş, 2020; Ulusoy, 2009; Yıldız, 2019) ezberden söz ederken yıllar geçmesine rağmen hala sorunun çözülmemiş olması olsa gerektir. Zira öğrenciler Osmanlı tarihi öğretimi ezber olduğu için eleştiriyor (Ulusoy, 2009); öğretmenler tarih dersleriyle tarihsel düşünme becerilerini kazandıramamalarının sebebini öğrencilerin ezberlemesi olarak açıklıyor (Demircioğlu, 2009), öğretmen adaylarının da (Yıldız, 2019) dersi ezber olması sebebiyle eleştirdiklerini görüyoruz. Hiç kuşkusuz eleştiriden, araştırmadan, sorgulamadan uzak ezbere sırtını yaslamış bir tarih eğitimi Stearns’ın (1991) dediği gibi “kör ve dilsiz” olacaktır. Ve gerçekleştirmesi amaçlanan hiçbir amaca da hizmet etmeyecektir.

Diğer taraftan sosyal bilgiler öğretmen adayları kültürel mirasa duyarlılık konusunda Osmanlı tarihinin rolünü; “bilgilendirme, bilinçlendirme ve tecrübe sağlama” şeklinde ifade etmiştir. Öğretmen adaylarının ifadelerinde Osmanlı tarihi öğretimi ile kültürün özelliklerini bilmek, kültürel mirasa duyarlılığı beraberinde getirmektedir. Yine Osmanlı tarihi öğretiminin sağladığı bilinçle ve tecrübeyle de doğru orantılı bir duyarlılık söz konusudur. Osmanlı tarihi merakı tetiklemede, araştırmaya yönlendirmekte ve öykünme ile olumlu tutum gelişimini ve özgüven kazanımını etkilemektedir. Tüm bunlar, kültürü benimseme ve kültüre duyarlı olmayı da teşvik etmektedir.

Sosyal bilgiler öğretmen adayları, kültürel mirasa duyarlılık bağlamında Osmanlı tarihi öğretimine ilişkin 10 eleştiri yöneltmiştir. Bu eleştirilerden en çok puan olan iki eleştiri olmuştur. Araştırmanın tüm katılımcıları Osmanlı tarihinin içeriğinin yoğun, verilen ders sürelerinin de yetersiz olmasının dersin amaçlarına ulaşma noktasında yetersiz kalmasının temel nedeni olduğunu ifade etmişlerdir. Kültürel mirasa duyarlı bireyler yetiştirmek amacı açısından da dersin bu yönü eleştirilmiştir. Pasif öğrenme ortamı, sınırlı yöntem ve materyal kullanımı da eleştiriler arasında yer almıştır. Osmanlı tarihinin amaçlarını gözetmemek, müze gezileri ve okul dışı etkinliklerin eksikliği de vurgulanmıştır. Yıldız (2019) tarafından gerçekleştirilen sosyal bilgiler öğretmen adaylarının Osmanlı tarihi dersine ilişkin değerlendirmelerinin incelendiği çalışmada da ders süresinin yetersizliği,

ders işleme yönteminin etkisizliği ve dersi başarma kaygısının yüksekliği üzerinde durulmuştur. Bu yönüyle iki çalışmanın sonuçları benzerlik göstermektedir.

Öğretmen adaylarının düşünsel imajında kültürel mirasa duyarlılık konusunda Osmanlı tarihi öğretimine yönettikleri eleştiriler, içeriğin organizasyonu ve sunumuyla ilgili yıllardır ifade edilenlerin tekrarı gibidir (Aktekin, 2009; Aslan, 2010; Ulusoy, 2009; Okumuş, 2020; Yıldız, 2019). Araştırma bağlamında bu soruna yönelimde bir bakış açısı kısırlığının olduğu söylenebilir. Çalışmanın sonuçlarından biri de Osmanlı tarihi öğretiminde öğrencilerin tarihsel empati geliştirecek bir ortama sahip olmadığına ilişkin yaptıkları eleştiridir. Öğretmen adayları tarafından en az ifade edilen eleştiri olsa da tarihsel empati sadece olayların bilgisini değil; düşünmeyi anlama, parçaları birleştirme ve bunlara dahil olma gücünü içermesi sebebiyle önyargıları ve düşünsel imajları değiştirebilecek ve tarihi bakışı etkileyecek bir güce sahiptir. Kültürel mirasa duyarlılık gibi bir tutumu desteklemesi için Osmanlı tarihi öğretiminde tarihsel empatiyi ön planda tutacak çalışmaların yapılması hiç kuşkusuz fayda sağlayacaktır. Zaten bu sebeple tarihsel empatiyi etkinleştiren çalışmaların eksikliği, Osmanlı tarihi öğretiminde kültürel mirasa duyarlılık gelişimini olumsuz etkileyen unsurlar olarak sayılmıştır.

Öğretmen adaylarının Osmanlı tarihinin rolüne ilişkin bakışı ile Osmanlı tarihinin öğretimine ilişkin eleştirisinin bu kadar zıtlık göstermesi; önemli bir konu alanının verilmesine ilişkin bir reformun gerekliliğini vurgulamaktadır. Zaman içindeki bu yerinde saymanın normal görülmesi, ‘böyle gelmiş böyle gider’ anlayışının kabul edilmesi tarih bilinci, milli bilinç ve kültürel duyarlılık anlamında bir toplumun hiçliğe teslimidir.

Öğretmen adaylarının nasıl düşündükleri ve ön yargıları; mesleki verimi, öğretim anlayışını ve amaçlara ulaşmayı doğrudan etkilemektedir. Öğretim programları ne kadar kusursuz olursa olsun öğretmenlerin programdan anladıkları, aldıkları ve konuya yönelik düşünsel imajları öğretimi şekillendirdiği unutulmamalıdır. Bu sebeple, Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının bu bağlamdaki düşünsel imajları dikkate değerdir. Bunu olumlu yönde değiştirmek için de araştırma sonuçları bağlamında; öğretmen yetiştirme programlarındaki derslere yönelik düşünsel imajlar tespit edilmeli ve derslerin süreleri ve programları bu imajları destekleyecek şekilde biçimlendirilmelidir. Sadece bilişsel özellikleri dikkate alındığı dönemlerin çok geride kaldığı kabul edilerek öğretmen adaylarının duygularını, ön yargılarını, tutumlarını ve mesleğe yönelik yaklaşımlarını dikkate alan ve olumlu yönde şekillendirecek adımlar atılmalıdır. Ancak bu şekilde yıllardır süre gelen bu eleştirilerin sonu getirilebilir.

KAYNAKÇA

- Aktekin, S. (2009). “Türkiye’de tarih eğitimi”. Çok Kültürlü Bir Avrupa İçin Tarih ve Sosyal Bilgiler Eğitimi, (Eds. S.Aktekin, P.Harnett, M.Öztürk ve D.Smart). Ankara: Harf Eğitim Yayıncılığı.
- Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S., & Yıldırım, E. (2010). Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri SPSS Uygulamalı. Sakarya: Sakarya Yayıncılık.
- Aslan, B. (2010). “Türkiye’de milli tarih anlayışı bağlamında dünden bugüne inkılap tarihi dersleri”. Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi, (9).
- Aslan, E. (2005). “Türkiye’de tarih eğitiminin sorunları”. Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi, 18, 106-114
- Blake, J. (2000). On defining the cultural heritage. *International & Comparative Law Quarterly*, 49(1), 61- 85.
- Bülbül, H. (2016). “Müze ile eğitim yoluyla ortaokul öğrencilerinde kültürel miras bilinci oluşturma”. Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, 6(3), 681-694.
- Creswell, J. W. (2017). Eğitim araştırmaları: Nicel ve nitel araştırmanın planlanması, yürütülmesi ve değerlendirilmesi. İstanbul: Edam Yayınları.
- Çengelci, T. (2012). “Sosyal bilgiler öğretim programında somut olmayan kültürel mirasın yeri”. Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 25(1), 185-203.
- Çulha Özbaş, B. (2009). “İlköğretim sosyal bilgiler derslerinde kültürel miras eğitimi”. Sosyal Bilgiler Eğitimi. (Ed. M. Safran). Ankara: Pegem Akademi.
- Demircioğlu, İ. H. (2009). “Tarih öğretmenlerinin tarihsel düşünme becerilerine yönelik görüşleri”. Milli Eğitim Dergisi, 39(184), 228-239.
- Demircioğlu, İ. H. (2010), “Tarih öğretiminin amaçları”, Tarih nasıl öğretilir, (Ed. M. Safran). İstanbul: Yeni İnsan Yayınları.

- Demircioğlu, İ. & Tokdemir, M.A. (2008). “Değerlerin oluşturulma sürecinde tarih eğitimi: Amaç, işlev ve içerik”. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 6/15, 69-88.
- Demirezen, S., & Aktaş, G. (2020). “Sosyal bilgiler öğretmenlerinin somut olmayan kültürel miras öğretimine ilişkin görüşlerinin belirlenmesi”. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(30), 413-434.
- Dewey, John. (1996). *Demokrasi ve eğitim* (Çev.: M. S. Otoran), İstanbul, Başarı Yayıncılık.
- Dilek, D. (2002). *Tarih derslerinde öğrenme ve düşünce gelişimi*. Ankara: PegemA.
- Dönmez, C., & Yeşilbursa, C. C. (2014). “Kültürel miras eğitiminin öğrencilerin somut kültürel mirasa yönelik tutumlarına etkisi”. *İlköğretim Online*, 13(2), 425-442.
- Edgar, A. ve Sedgwick, P. (2007). *Kültürel kuramda anahtar kavramlar*. (Çev. M. Karaşahan), İstanbul: Açılım Kitap Yayınları.
- Ergün, M. (1994). *Eğitim sosyolojisi*. Ankara: Ocak Yayınları.
- Fisher, R. W. (2007). “The effect of guided mental imagery on the intrinsic reading motivation of fourth and fifth grade students”. *Yayımlanmamış doktora tezi*, Widener University, Pennsylvania.
- Fronza, I., Janes, A., Sillitti, A., Succi, G., & Trebeschi, S. (2013). “Cooperation wordle using pre-attentive processing techniques”. In 2013 6th International Workshop on Cooperative and Human Aspects of Software Engineering, May, 57-64.
- Gürsoylar, G. (2019). “Ortaokul 7. sınıf sosyal bilgiler dersi kültür ve miras öğrenme alanının öğretiminde tarihsel empatinin kullanılması: Bir eylem araştırması”, *Yayımlanmamış Doktora Tezi*, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Güvenç, B. (1974). *İnsan ve Kültür*, İstanbul: Remzi Yayınları.
- Hereduc. (2005). *Heritage in the classroom: A practical manuel for teachers*. https://dl1.cuni.cz/pluginfile.php/1160515/mod_resource/content/2/hereduc.pdf (20.10.2023'te erişildi.)
- Jenkins, M. H. (2009). “The effects of using mental imagery as a comprehension strategy for middle school students reading science expository texts”. *Doktora tezi*, University of Maryland: Collage Park.
- Keçe, M. (2015). “Tarihsel düşünme becerileri ile tarih okuryazarlığı becerilerinin karşılaştırılması”. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(03), 108-122.
- Kocaarslan, M., Akyol, H. ve Güneş, F. (2017). “Zihinsel imaj oluşturma öğretiminin 4. sınıf öğrencilerinin okuduğunu anlama, okuma tutumu ve zihinsel imaj netliği üzerindeki etkisi”. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 32(1), 63-80.
- Köse, M. & Yıldız, A. (2012). “Tarih eğitiminde sosyal ve kültürel konuların öğretimi”. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 7(1), 81-99.
- Köstüklü, N. (2004). “İlk ve orta öğretimde tarih öğretimi problemler ve öneriler”. *Erdem*, 14(41), 1-28.
- Kılcan, B. & Akbaba, B. (2013). “Sosyal bilgiler öğretim programında yer alan kültürel mirasa duyarlılık değerine ilişkin öğrenci algılarının incelenmesi”. *Zeitschrift für die Welt der Türken Journal of World of Turks*, 5(3).
- Lopez Fernandez, J. A., Medina, S., Lopez, M. J., & Garcia Moris, R. (2021). “Perceptions of heritage among students of early childhood and primary education”. *Sustainability*, 13(19), 10636.
- Macomber, C. B. (2001). “The use of mental imagery and its relation to reading attitudes among fourth grade students”. Retrieved from ProQuest Dissertations & Theses Global.(252098453).
- MEB (2023). *Sosyal bilgiler öğretim programı (İlkokul ve ortaokul 4.-5.-6. ve 7.sınıflar)*. Ankara.
- Merriam, S. B. (2013). *Nitel araştırma: Desen ve uygulama için bir rehber*. (Çev. Ed.: S.Turan), Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook*. (2nd ed). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Nalbantoğlu, A. (2019). “Tarih Öğretmenlerinin derslerde kullandıkları yöntem-teknikler hakkındaki görüşleri Erzurum ili örneği”. *Journal of Institute of Economic Development and Social Researches*, 5(18), 181-194.
- Oakhill, J. ve Patel, S. (1991). “Can imagery training help children who have comprehension problems”. *Journal of Research in Reading*, 14(2), 106-115.

- Okumuş, O. (2020). "Tarih derslerinde tarihsel film uygulaması hakkında öğrenci düşünceleri". Ondokuz Mayıs University Journal of Education Faculty, 39(1), 202-224.
- Safran, M., & Aktaş, Ö. (2012). "Savaş ve tarih". Milli Eğitim Dergisi, 42(196), 246-257
- Sidekli, S., & Karaca, L. (2013). "Sosyal bilgiler öğretiminde yerel, kültürel miras öğelerinin kullanımına ilişkin öğretmen aday görüşleri". Gaziosmanpaşa Bilimsel Araştırma Dergisi, (5), 20-38.
- Stearns, P. N. (1991). "The Challenge of 'Historical Literacy'". Perspectives: American Historical Association Newsletter, 29, 21-23
- Steinberg, L. (2013) Ergenlik (Çev.: F Çok), Ankara, İmge Kitabevi.
- Ulusoy, K. (2009). "Lise öğrencilerinin tarih dersinin işlenişi ile ilgili düşünceleri". Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 18(1), 417-434.
- UNESCO. (1972). Convention concerning the protection of the world cultural and natural heritage. Adopted by the General Conference at its seventeenth session Paris, 16 November 1972. <https://whc.unesco.org/archive/convention-en.pdf>
- UNESCO. (2003). Convention for the safeguarding of the intangible cultural heritage, Paris, 17 October. <https://ich.unesco.org/en/convention>
- Williams, W., Parkes, E. L., & Davies, P. (2013). "Wordle: A method for analysing MBA student induction experience". The International Journal of Management Education, 11(1), 44-53.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2008). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri (6. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldız, Ö. (2019). "Türkiye'de Osmanlı tarihi öğretimi ve uygulanması üzerine öğrenci görüşleri". Theory and Practice, (Eds. N.Akpınar Dellal-S.Koch-W. Stankowski). LAP LAMBERT Academic Publishing.
- Yılmaz, A. (2010). "İlköğretim 6., 7. ve 8. sınıf öğrencilerinde Osmanlı algısı". Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 12(2), 245-261.
- Yiğit, Y. (2021). "Kültürel miras öğretimi bağlamında ahilik: Din eğitimi perspektifinden bir değerlendirme". Bilimname, (46), 91-123.
- Zor, A., & Karip, F. (2014). "İlköğretim ikinci kademedeki okutulan derslerin kültürel mirası korumada amaçlarına uygunluğunun değerlendirilmesi". Sanat ve Tasarım Dergisi, 1(14), 147-162.